కొత్త జీవితం

అది ఫ్యాక్టరి కూలీలకోసం పెట్టిన హోటలు. అక్కడ అర్ధణాకు "చా" దొరుకుతుంది. అణా పెడితే కాసిని "భజ్యా" తిని "చా" తాగవచ్చు. సాహసించి ఇంకో అర్ధణా ఖర్చుపెట్టదలచినవాడు "పావ్‌ఉసల్"తో పొట్టనింపుకుని "చా" తాగిపోవచ్చు. "భజ్యా" అంటే శనగపిండితో చేసిన పకోడిలు. "పావ్" అంటే నాలుగౌన్సుల రొట్టె. "ఉసల్" అంటే శనగలుగాని, అల్చందలుగాని వేసి నీటితో మరగబెట్టిన కూర. అందులో రొట్టె ముంచుకు తినవచ్చు.

ఉదయం ఏడున్నరకల్లా ఫ్యాక్టరీ పనివాళ్ళు ఒక్కొక్కరే వచ్చి కూచుని హిందీలోనూ, మహారాష్ట్రంలోనూ తమకు కావలసిన ఆహారపదార్థాలు అతితొందరగా ఆర్డరివ్వసాగారు. పదార్థాలందించేవాడేకాక, గల్లాదగ్గర కూర్చున్నవాడుకూడా "ఏక్ గ్లాస్ పానీదే. ఏక్ లెమన్ దో!" అని కేకలుపెడుతూ, తినేవాళ్ళ అవసరాలు కనుక్కుంటున్నాడు.

ఈ హోటల్లోకి ఒక కుర్రాడు వచ్చాడు. అందరి కళ్ళూ వాడు తొడుక్కున్న కొత్తచొక్కామీదా, కొత్తధోవతిమీదా పడ్డాయి. కాని వాడి పల్లెటూరి మొహం తెలిసిపోతూనేవుంది. కుర్రాణ్ణి ఒక గుండ్రని బల్లదగ్గర కూర్చోబెట్టి వస్తువులందించేవాడు, "కాయ్ పాహిజేమలా?" అని అడిగాడు.

కుర్రాడికి ప్రశ్న అర్థమయిందిగాని వాడు వెంటనే సమాధానం చెప్పలేకపోయాడు. వాడి మొహానికి అడుగున్నర దూరంలో పెద్దగాజుజాడీనిండా తెల్లటిమజ్జిగ పోసి పెట్టివుంది. బల్లమీద పరచిన చలవరాతి పలకలూ, నేలమీద పరచిన నున్నటి కృత్రిమ చలవరాతి పలకలూ వాడికి అత్యాశ్చర్యం కలిగించాయి. ఈ హోటలుకు జమిందార్లుకూడా వస్తారని వాడికి దృఢవిశ్వాసం కలిగింది. బల్లల దగ్గర కూర్చున్న వాళ్ళల్లో జమిందార్లెవరన్నా వున్నారేమో చూతామంటే మజ్జిగ జాడీమూలంగా సాధ్యపడలేదు.

"ఎం కావాలి?" అని మళ్ళీ అడిగాడు వస్తువులందించేవాడు.

"ఏమున్నయ్?" అన్నాడు కుర్రాడు. హోటలువాడు అన్నీ ఏకరువు పెట్టాడు. "పూరీ, శిరా, బటాటా. పావ్, ఉసల్, భజ్యా, చా, లెమన్, తాక్, షర్బత్...."

కుర్రాడు జాగర్తగలవాడు. అన్నిటి ధరలూ కనుక్కుని రెండణాలన్నర దాటకుండా ఆర్డరిచ్చాడు.

హోటలునుంచి ఫ్యాక్టరీకి ఎంతో దూరంలేదు. కొండపక్కగా వెళ్ళే అందమైన రోడ్డు నేరుగా ఫ్యాక్టరిల దగ్గరికి తీసుకుపోతుంది. రోడ్డుపక్క వరసగా ఇరవై

ఇళ్ళున్నాయి. కొత్తగా కటినవి, చాలా అందమైనవి వాటినిదాటి ఒక ఫర్లాంగు పోతే రెండు ఫ్యాక్టరీలు ఒకదాన్నానుకుని మరొకటి వున్నాయి. ఒక అరఫర్లాంగు అవతల మూడోఫ్యాక్టరీ వుంది. ఆ రోడ్డువెంబడి వచ్చాడు కుర్రాడు. వాడి కేదన్నా కూలి పని కావాలి

మొదటి ఫ్యాక్టరి నిర్జీవంగా కనిపించింది. రెండోఫ్యాక్టరీ గేటుకెదురుగా రోడ్డు అవలివేపున సలుగురైదుగురు మనుషులు నిలబడి వున్నారు. వాళ్ళూ పనికోసమే నిలబడి వున్నారని మన కుర్రాడికి తెలీదు. వాడు గేటుదగ్గర నిలబడి వున్న పఠానువాణ్ణి గమనించకుండా గేటుదగ్గరకిపోయి లోపలికి తొంగిచూశాడు. లోపల చాలా అందంగా వున్నది. ఒక పక్కగా చిన్న కంచెమీద అందమైన లత ఒకటి పాకుతున్నది. దాని వెనక కొన్ని తొట్ల మొక్కలు చక్కగా పెట్టారు ఫ్యాక్టరీ చాలా లోపలిగా వున్నది.

"పనిచేస్తే ఇటువంటి ఫ్యాక్టరీలో పనిచెయ్యాలి" అనుకున్నాడు వాడు. పెట్టి పుట్టిన పనివాళ్ళు అటువంటిచోట పనికి కుదురుతా రనుకున్నాడు.

ఇంతలో - పఠాన్ గొంతు వినిపించింది.

"ఏయ్. ఏంకావాలి?"

కుర్రాడికి హిందీ ఏమీ రాదు. కాని ప్రశ్న అర్థమయింది.

"పని" అన్నాడు వాడు.

"పోయి వాళ్ళదగ్గర నిలబడు.... అదుగో యజమాని కారు. వెళ్ళు. వెళ్ళు. వెళ్ళు."

కంగారుతో కుర్రాడు రోడ్డుదాటి అవతలపడ్డాడు. వాడవతలికి వెళ్ళిన తక్షణం లోనే నల్లని కారొకటి అతివేగంగా వచ్చి గేటులోకి తిరిగి లోపలికి వెళ్ళిపోయింది.

ఆ కారులోవున్న "మాలిక్" తనను గేటుదగ్గర చూసి కోపం తెచ్చుకున్నారేమో. తనకు పని యివ్వడేమోనని కుర్రాడికి బాధకలిగింది. ఆ నల్లకారుకింద పడ్డా వాడికంత బాధ కలిగివుండదు.

2

ఫ్యాక్టరీలముందు నిత్యమూ పనికోసం నుంచునేవాళ్ళను చూస్తే ఆశ్చర్యం వేస్తుంది. ఆ ఫ్యాక్టరీలలో ఏంచేస్తారో వారికి అవసరంలేదు. అది వనస్పతి ఫ్యాక్టరీగానీ, లోహపుఫ్యాక్టరీగానీ, బట్టలమిల్లుకానీ వాళ్ళకు ఒకటే. చదువు వెంటపెట్టుకుపొయ్యేవాడికి ఉద్యోగం దొరకదగిన స్థలాలూ, దొరకదగని స్థలాలు అంటూ వుంటాయి. వాడు తనవెంట ఏదో తెచ్చుకుంటాడు. పారిశ్రామికకూలీ తన కండలూ, ఎముకలూ తప్ప యింకేమీ తీసుకురాడు. గొట్టంలోంచి పొగలువచ్చే ఏచోటైనా వాడికి

పోదగిన చోటే. ఏచోటు అచ్చివచ్చేదీ, ఏది అచ్చిరానిదీ దైవాధీనం. ఒక ఫ్యాక్టరీలో నాలుగురోజులే వుండవచ్చు. మరో ఫ్యాక్టరీలో నాలుగు నెల లుండవచ్చు కాని కాలక్రమాన ఏదీ అచ్చిరాని చోటే. ఎందుచేతనంటే నాలుగేళ్ళు ఏ ఫ్యాక్టరీలోనూ వుండడు. ఆ తరువాత మళ్ళీ జీవితం ఎప్పటిచోటికి రావటమంటే పనివాడు తన కండలన్నీ వున్నవి వున్నట్టు వెనక్కి తెచ్చుకుంటాడనికాదు. అది ఎన్నటికీ జరగదు అంతో యింతో రక్తమూ, కండలూ ఫ్యాక్టరీకి ముట్టవలసిందే. ఫ్యాక్టరీల నుంచి బయటికివచ్చే సమయానికి పొరపాటున నాలుగుడబ్బులు జేబులో మిగిలినా అవి పూర్తిగా అయిపోతేగాని మళ్ళీ యింకోచోట పని కుదరదు. ఒక్కొక్కసారి డబ్బు అయిపోయినాక కూడా చాలాకాలం పనికుదరదు. ఇద కూలివాళ్ళకు అమ్మవారి శాపం. సులభంగా పనిదొరికే యుద్ధకాలంలోనే ఈవిధంగావుంటే యితర సమయాల సంగతి వేరే చెప్పాలా?

ఆ ఫ్యాక్టరీ బయట పనికోసం నిలబడ్డవారిలో ఒకరిద్దరు చాలారోజుల నుంచీ పని దొరకనివారున్నారు. ఫ్యాక్టరీ ప్రారంభమైన అరగంటలోగా పని దొరికేదీ లేనిదీ తెలిసిపోతుంది. ఆ తర్వాత యింకోచోటికి వెళ్ళి లాభం వుండదు అంతా లాటరీ.

ఈ లాటరీలో మన కుర్రాడి అదృష్టం బాగున్నది. యజమాని కారు లోపలికి వెళ్ళిన కొద్దిసేపట్లో లోపలినుంచి ఎవరో వచ్చి నిలబడి వున్నవాళ్ళకేసి ఒక్కసారి చూసి "తుమ్ ఆవ్. తుమ్ ఆవ్" అని మన కుర్రవాణ్ణి, మరొక యువకుణ్ణి లోపలికి పిలుచుకువెళ్ళాడు. ఇది పూర్తిగా లాటరీ అనటానికికూడా వీలులేదు. ఇది ఫ్యాక్టరీ స్వయంవరం. ఇందులో కండపుష్టి, యవ్వనమూ చప్పున ఆకర్షిస్తాయి. లోపలికి పోయిన తరువాత ఆ మనిషి మన కుర్రవాడివంక తిరిగి చాలా తొందర పనిమీద ఉన్నవాడల్లే మాటాడుతూ, "నీ పేరేమిటి?" అన్నాడు.

"విఠల్ పాండురంగ్."

"ఎప్పుడన్నా ఫాక్టరీ పనిచేశా!"

"లేదు."

"రోజుకు మూడు పావలాలు మజూరీ, మూడు పావలాలు మాంగాయీ. ఈ ఖాతాలో పనిచెయ్యి."

తనకు నిజంగా యెంతో గొప్ప గౌరవం జరిగినట్టు భావించుకున్నాడు విఠల్. రోజుకు రూపాయిన్నర చొప్పున నెలకు? కనీసం 25 రోజులు పనిచేసినా ముప్పై ఏడున్నర అయింది! ఏడాదికి? 450 రూపాయలు! తమ ఊళ్ళో ఆడా, మగా, పిల్లా మేకా కలిసి ఏడాది పొడుగునా, వొళ్ళువిరుచుకున్నా పొలంపనిలో అంతగాదే! ఎంత అదృష్టం!.... అదీకాక ఎటువంటి పని! ఎంత తేలికైన పని! ఎంత శుభ్రమైన చోటు! మట్టిలేదు. బురదలేదు. ఫాక్టరీ వొదిలిన మరుక్షణం చీకూ చింతా లేదు. రోజుకు ఎనిమిది గంటలు! తమ పల్లెటూళ్ళో పనికి అంతూ పంతూ వుందా? ఎంత చేసినా

తరగదు. ఈ పట్టణంలో ఎన్ని బస్సులు, ఎన్ని ట్రాములు, ఎన్ని సినిమాలు! ఎంత బిసీ! ....

ఒక మూల ఆవరణలోనే ఒక లారీ నిలబడి వున్నది. ఆ లారీనిండా లోహపు అచ్చులున్నాయి. పలుగురు పనివాళ్ళు లారీలోకి ఎక్కి ఆ అచ్చులను కిందవున్న కూలీలకు అందిస్తున్నారు. కిందవున్న పనివాళ్ళు వాటిని లోపలికి తీసుకుపోయి పేరుస్తున్నారు. అవి రాగిదిమ్మలు. ఎర్రగా వున్నాయి. లోపలికి చేరవెయ్యమని విఠల్‌ను నియోగించారు. ప్రతి కూలివాడూ ఒక్కొక్కచేత్తో ఒక్కొక్క దిమ్మ పట్టుకుని వగర్చుకుంటూ పోతున్నాడు. రెండు మూడుసార్లు విఠల్‌కూడా రెండేసి చొప్పునే పట్టుకుపోయినాడు. కాని ఆ దిమ్మలను రెండు చేతులకూ అడ్డంగా పెట్టేవాళ్ళంటే మూడేసికూడా మొయ్యవచ్చు ననిపించింది. ఈసారి లారీదగ్గరికి వచ్చినప్పుడు విఠల్ చేతులు రెండూ ముందుకు పెట్టి వాటిమీద దిమ్మలు పెట్టమని లారీలో నిలబడ్డ కూలీకి సూచించాడు.

"చాల్లే, గొప్ప పనివాడివి! అందుకో" అన్నాడు లారీలోవాడు.

"మూడేసి పట్టుకుపోతా" అన్నాడు విఠల్.

"అందరూ చేసినట్టు చెయ్యి" అన్నాడు లారీలోవాడు. తానే విఠల్ యజమాని లాగా. విఠల్ నిరుత్సాహపడ్డాడు.

3

విఠల్ పనిలో ప్రవేశించి నాలుగురోజులయింది. అప్పటికి వాడికి ఫాక్టరీ కొత్త తీరింది. మనుష్యుల కొత్తా తీరింది. కాని ఫాక్టరీ పనివైనం వాడికర్థం కాలేదు. ఇది మనిషి చెయ్యగల పనేగాని మనుషులు చేసినట్లు చేసేపని కాదు. ఈపని ఎవరో తరుము కొస్తున్నట్టుగా చెయ్యాలిసిన పని. పాటలు పాడుతూ, మాట్లాడుతూ చేసేపని కాదు. ఇష్టమై చేస్తున్నట్టుగా చేసేపని కాదు. అందుచేత గామాలు ఈ ఫాక్టరీ కూలీలు తాము చేసిన పనిమీద ఏదో పగ వున్నట్టు చేస్తారుగాని అప్యాయంగా చెయ్యరు. చేసేపని గురించి మాట్లాడరు. మాట్లాడినా గునుస్తూ మాట్లాడతారు.

మిగిలిన పనివాళ్ళు మొట్టమొదటిరోజు తనను చాలా వేళాకోళం పట్టించారు. మొదటి కారణం తన దుసులు.

"నీవు కూలీవా ముకద్దమువా?" అని అడిగారు వాళ్ళు నవ్వుతూ. ఒక పెద్దవాడు "రేపణ్ణుంచి పనిచేసే గుడ్డలు వేరే తెచ్చుకో – ఇక్కడ నిజంగా పనివుంటుంది" అన్నాడు చాలా మంచిగా. నిజానికి వాళ్ళందరూ కుళ్ళుగుడ్డలే వేసుకున్నారు. వాళ్ళే కాదు, "సాబ్" లుకూడా కుళ్ళగుడ్డలే వేసుకున్నారు.

మిగిలిన పనివాళ్ళు ఏ తరగతినుంచి వచ్చిందీ విఠల్ గ్రహించలేక పోయినాడు. కాని వాళ్ళెవ్వరికీ తనకున్న హోదా ఇంటిదగ్గర లేదేమో అనిపించింది. ఇంటిదగ్గర తనవాళ్ళు గౌరవ కుటుంబీకులు. కాకపోతే కొద్ది పొలంమీద చాలామంది పడి తినటంచేత కొంత అప్పయింది. తన ఉత్సాహం కొద్దీ తాను పట్నం వచ్చాడుగాని తన నెవరూ పొమ్మనలేదు. ఏ రోజు తన కిష్టం లేకపోతే ఆరోజు తానీపని మానేసి ఇంటికి పోతాడు. కాని పాపం, వీళ్ళ గతేమిటి? వీళ్ళలో చాలామంది ఎన్నో ఏళ్లగా ఈ చాకిరీ చేస్తున్నారు. ఈ పని లేకపోతే వీళ్లు వీధిలో నిలబడి అడుక్కుతినాలి.

మచ్చుకు "భయ్యా" ఉన్నాడు. వాడు వెయ్యిమైళ్ళ దూరంనుంచివచ్చి ఇక్కడ పడ్డాడు. వాడు వేలిముద్రగాడు. చదువు రాకపోవడమేగాక వొట్టి మట్టిబుర్ర. అందరూ ఏడిపిస్తారు. బండపని వాడికి చెబుతారు. వాడికి అలుసంటే ఏంటో తెలీదు. వాడు వచ్చి ఎన్నో రోజులుకాలేదు. పనిలో చేరింది లగాయతు వాడు అర్ధణా పెట్టి టీ తాగిన పాపాన పోలేదు. ఇన్నాళ్ళూ వాడు తిండికూడ తినటం లేదుట. తనగదిలో - ఇంకా ఆరుగురు కూడా ఆ గదిలోనే ఉంటున్నారు- వాడు శనగలు నానేసుకుని అవే తింటున్నాట్ట. వెధవకు తెగులు పుట్టుకొచ్చి మొహమంతా ఉబ్బింది. కళ్ళవెంట పుసులు కారసాగాయి.

"నీకేం బుద్ధిలేదా? శనగలు తింటే చచ్చిపోతావు. నీకు పెళ్ళామా, పిల్లలా? సంపాదించిందంతా హాయిగా తినలేవూ? రాయంటి వొళ్ళు మట్టి చేసుకుంటావు. జాగర్త" అని "చాచా" వాణ్ణి గట్టిగా కోప్పడ్డాడు.

"చాచా" పఠాన్. పేరు రహమాన్. అందరూ "చాచా" అని పిలుస్తారు. వయస్సు 62. 1914 యుద్ధంలో యుద్ధరంగాన రైళ్ళు నడిపాడు. ఇప్పటికీ పుష్టిగా, బలంగా ఉన్నాడు. ఒకనాడు "చాచా" విఠల్‌కు తనకథ చెప్పాడు. యుద్ధం నుంచి తిరిగి వెళ్ళిన తరవాత "చా చా" తాను మిగుల్చుకున్న డబ్బుతో సరిహద్దున కొంత పొలం కొన్నాడు. పత్రాలూ, సాక్ష్యాలూ లేవు. అక్కడివాళ్ళకి కచేరీలలో నమ్మకం లేదల్లే ఉంది, పొలం అమ్మినవాడు ఏదో పేచీపెట్టి "చా చా"ను పొలంమీది నుంచి పంపించాలని చూశాడు. "పొలంలోకి అడుగు పెడితే చంపుతా" అన్నాడు "చా చా". పొలం అమ్మినవాడి మనిషి వచ్చి "చా చా" చెయ్యి పట్టుకుని. "ఒకసారి అవతలికి రా, ఒక్కమాట వినిపోదూగాని" అన్నాడు.

"చెయ్యి వదులు" అన్నాడు "చా.చా."

వాడు వదల్లేదు. రెండో చేతిలో ఉన్న కర్రతో "చా చా" వాడి మనికట్టుకు ఎగువగా ఒక్కటే దెబ్బ పెట్టాడు. వాడి చెయ్యి విరిగింది. "చా చా"ను మూడేళ్లు ఖైధులో ఉంచారు.

ఖైదులోనుంచి వస్తూనే "చా చా" కొత్త ఉద్యోగం చూసుకున్నాడు— "డాకూ" ఉద్యోగం.

“డాకూ అంటే దొంగకాదు” అన్నాడు “చా చా” గర్వంగా “అదొక ఉద్యోగం. చాలా కష్టమైన ఉద్యోగం. నీ భార్యాబిడ్డల్ని నువ్వు రహస్యంగాపోయి చూడాలిసిందే గాని, వాళ్ళకు నువ్వుండే చోటు చెప్పటానికి వీల్లేదు.”

“డాకూలు ఎక్కడుంటారు?”

“ఎక్కడుంటారు? ఎవరికీ తెలీకుండా ఏ కొండల్లోనో, అడవుల్లోనో ఉండాలి.”

“ఎవరూ చూడరారూ?”

“రావచ్చు. కాని నాకు అంతదూరంలో నిలబడాలిసిందే. నా సరసన నిలబడటానికి వీల్లేదు—— తమ్ముడయేది తండ్రి అయేది.”

“ఏమల్లా?”

“డాకూ ఎవర్నీ నమ్మడు. డాకూను పట్టిస్తే సర్కారు డబ్బిస్తుంది. దగ్గరవాళ్ళే కక్కుర్తి పడవచ్చు. అందుచేత, ఎదురుగా నిలబడు! అంతే! పక్కకి రాకు! భుజంమీద చెయ్యి వేశావా?——”

“చా చా” తన భుజంమీద ఎవరో వేసిన చేతిని ఒక్కసారిగా తోసేసి వాడిమీద తుపాకీబారు చేసినట్టు అభినయించాడు. ఒక్క క్షణంపాటు “చా చా” కళ్ళల్లో డాకూ చూపు కనిపించినట్టే తోచింది విఠల్‌కు.

4

అవకాశం దొరికినప్పుడల్లా విఠల్ లెఖ్ఖవేస్తుండేవాడు. తాను నెలకు హీనంగా పదిరూపాయలు మిగల్చవచ్చు. కొంచెం కష్టపడితే పదమూడు. పధ్నాలుగు కూడా మిగల్చవచ్చు. ఇంటిదగ్గర రొండొందల యాభై బాకీ ఉంది. మిగిలిన డబ్బంతా ఇంటికి పంపివేస్తే రెండేళ్ళలో బాకీ తీరిపోతుంది.

మొదటినెల పన్నెండు రూపాయ లింటికి పంపించినప్పుడు విఠల్ ఆనందానికి మేరలేదు. తన గురించి తన తల్లీ, అన్నలూ ఎంత సంతోషిస్తారో వాడు ఊహించుకున్నాడు. ఆ మనియార్డరుతోబాటే తానుకూడా వెళ్ళి మొహాలు చూడాలనిపించింది. ఇల్లూ, గొడ్డూ, పొలమూ జ్ఞాపకం రాగానే కడుపులో ఏదో ఆవేదన కలిగింది. కాని అభిమానం అడ్డొచ్చింది. అప్పు తీర్చిగాని ఇంటికి తిరిగిపోరాదు. కనీసం సగం అప్పైనా, అధమం యాభైరూపాయలన్నా చెల్లువేసి మరీ వెళ్ళాలి. ఏంలేదు. తనకు శలవెవరిస్తారు? ఒకవేళ ఇచ్చినా ఇంటికి వెళ్ళిరావాలంటే ఒక నెల మిగిల్చేదంతా ఖర్చన్నమాటే నెలల్లాచేసిన శ్రమంతా వృధా!

రెండోనెల గడిచింది. మూడోనెలా నాలుగో నెలాకూడా గడిచాయి. యిప్పుడు విఠల్‌కు ఒంట్లోవున్న జవసత్వాలు లేవు. ఆ “చా” దుకాణంలో తినేది తనకు పడటం

లేదు. ఒక్కసారి యింటితిండి తినటానికైనా వెళ్ళిరావా అనిపించింది. కాని ఎట్లా? మొదట్లో ఫ్యాక్టరీనుంచి ఇంటికి వెళ్ళేటప్పుడే నీరసంగాఉండేదిగాని, తెల్లవారి నిద్ర లేచిన తరవాత ఉత్సాహంగానే ఉండేది. ఇప్పుడిప్పుడు వాడికి నిద్రవల్ల శరీరం బడలిక తీరటంలేదు.

"వెధవతిండి, వెధవపని, వెధవబతుకు!" అనుకునే వాడు విఠల్. తిండి కన్నా, పనికన్నా ఈ బతుకే వింతగా ఉండేది వాడికి. తాను యిక్కడ ఎటా బతుకు తున్నదీ చెబితే యింటిదగ్గర ఎవరూ నమ్మరు. ఈ జీవితం శుద్ధ అబద్ధమనీ, ఇట్లా జీవిస్తూ తాను మారువేషం వేస్తున్నాననీ విఠల్ భావించాడు. ఆ బాకీ తీరిన మరు క్షణం తాను ఫ్యాక్టరీకి చిన్న సలాంకొట్టి యింటికి తిరిగిపోతాడని తనతోటి పని వాళ్ళెరగరు తాను ఇక్కడ ఏవిధంగా జీవిస్తున్నదీ యింటిదగ్గర తనవాళ్ళకు తెలీదు.

ఇప్పటికి తాను 30 రూపాయల బాకీ తీర్చేశాడు. ఇక ఇంటికి పోతేనేం? ఆ బాకీ అంతా తీర్చాలని తనలోతాను శపథం చేసుకున్నాడేగాని ఎవరూ తనచేత చేయించలేదు. అదంతా తాను తీర్చెయ్యవలసిన అగత్యంకూడా లేదు. కాని ఇంటికి పోదామని నిశ్చయం చేసుకున్నప్పుడల్లా విఠల్ అంతరాత్మ "నువు మనిషివికావా?" అని అడిగేది

విఠల్ ఈ సందిగ్ధంలో ఉండగా సమ్మె వచ్చింది ఆరోజుల్లో సమ్మెలు చీటికీ మాటికీ జరగటంలేదు. ఇది కార్మిక నాయకత్వంతోకూడిన అధికార సమ్మె కూడా కాదు. డిసూజా అను ఫోర్మనుకూ ఒక పనివాడికీ కొద్దిరోజులుగా ముసుగులో గుద్దులాట జరుగుతూ అది ఒకనాడు "నువ్వంటే నువ్వు" అనుకునేదాకా వచ్చింది. ఫ్యాక్టరీ యజమాని డిసూజా పక్షమై ఆ పనివాణ్ణి తొలగించాడు—నోటీసైనా లేకుండా అప్పటి కప్పుడు పనివాళ్ళంతా సమ్మె నిర్ణయించారు. ఎక్కడివాళ్ళక్కడ పని వది లేసి ఆవరణలోకి వచ్చారు. అందరూ తలా ఒక్కమాటా మాట్లాడుతున్నారు. ఇద్ద రేసి, ముగ్గురేసి, నలుగురేసి ముఠాలుగాచేరి, అవుననీ కాదని ఘర్షణ పడసాగారు.

ఫ్యాక్టరీ మేనేజరు బయటికివచ్చి, "ఒక్క నిమిషంలో లోపలికివచ్చి పని చెయ్యనివాళ్ళందర్నీ బయటికి పంపిచేసాను" అన్నాడు. కొంతమంది లోపలికి వెళ్ళారు. విఠల్‌కూడా వాళ్ళతోబాటు లోపలికి వెళ్ళాడు. మిగిలినవాళ్ళను బయటికి పొమ్మన్నాడు.

తీరా లోపలికి వచ్చినతరువాత విఠల్ ఆశ్చర్యపడ్డాడు. లోపలికి వచ్చినవాళ్ళు ఇరవైమందికూడా లేరు. దాదాపు యాభైమంది వెళ్ళిపోయారు. అందరూ లోపలికి వస్తారనుకున్నాడు విఠల్. "సాబ్" మాటకు కూలీలు ఎదురుచెప్పటమంటూ ఉండదని విఠల్‌కు సందేహంకూడా కలగలేదు. ఈ సంగతి ముందుతెలిస్తే తానుకూడా బయ టికే వెళ్ళేవాణ్ణనుకున్నాడు విఠల్

రెండు గంటలపాటు ఫ్యాక్టరీలో ఏ పనీలేదు. ఫ్యాక్టరీకేదో పెద్ద సుస్తీ చేసి నట్టయింది. లోపల్నుంచి బయటికీ, బయటినుంచి లోపలికీ ఏం రాయబారాలు జరి

గాయో విఠల్ ఎరగడు. రెండు గంటలు దాటినతరువాత ఫ్యాక్టరీ బయట పెద్ద పెద బొబ్బ వినిపించింది. బయటికి పోయినవాళ్ళంతా పరిగెత్తుకుంటూ లోపలికి వచ్చారు. “తీక్ గయా, సాలా!” అనే ముక్కే ప్రతినోటా వినిపించింది. పనివాళ్ళలో అంత ఉత్సాహం విఠల్ ఎన్నడూ చూడలేదు....సమ్మె అయిపోయింది. తీసిన మనిషిని మళ్ళీ పనిలోకి రానిచ్చారు....

ఒక మహారాష్ట్రపనివాడు నేరుగా విఠల్ దగ్గరకువచ్చి ఎందుకో చెప్పకుండా మహారాష్ట్ర భాషలో తిట్టిపొయ్యసాగాడు. నాకేమీ తెలియదుబాబో, అని విఠల్ ఎంత చెప్పినా వాడి ధోరణి ఆగలేదు. అందరూ సమ్మెచేస్తే తాను చెయ్యనందుకు యజమాని తనకు మెచ్చి మేకతోలు కప్పకపోయినా, పనివాళ్ళకు చాలాకోపం తెప్పించినట్లు విఠల్ గ్రహించేడు. ఇదొక పీడగా తోచింది వాడికి. వీళ్ళంతా ఎందుకు పని మానాలో విఠల్‌కు నిజంగా అర్థం కాలేదు. కాని పైకి ఆమాట అనలేదు. ఫ్యాక్టరీ పనిలో పనివాళ్ళ జులుం ఒకటి విధిగా ఉంటుందని మాత్రం వాడు గ్రహించాడు.

ఇంకో రెండునెల్లు గడిచింది. విఠల్ తల్లికి సుస్తీగా ఉందని ఉత్తరం వచ్చింది. అసలే పెద్దది. విఠల్ ఆఖరుబిడ్డ. వాడికి తల్లిని చూస్తే పంచప్రాణాలు.

“చాచా, మా అమ్మకు జబ్బుగావుంది. నేను వెళ్ళాలి. ఎట్లా?” అన్నాడు విఠల్.

“శలవు పెట్టి పో, ఫోర్మన్‌తో చెప్పు. జీతం మట్టుకురాదు” అన్నాడు చాచా.

“వెధవ జీవితం!” అన్నాడు విఠల్.

వాడికి వారంరోజులు శలవు దొరికింది. ఆరోజు సాయంకాలమే స్వగ్రామానికి బయలుదేరాడు.

5

తిరిగి స్వగ్రామం కంటపడగానే విఠల్ గుండెకేదో అయింది. అంతా నిన్న చూసినట్టే ఉంది. ఒక్కరవ్వయినా మార్పులేదు. ఎంతోమంది ఎరిగినవాళ్ళు కనిపించారు. నిన్నకూడా తనను చూసినట్టే మాట్లాడారుగాని తననుకొత్తగా చూడలేదు. “ఎల్లావుంది పట్నం?” ఈ ఒక్కప్రశ్నే వాళ్ళు వేసింది. కొద్దిమంది మాత్రం. “ఎందుకెళ్ళావురా పట్నం?” అని అడిగారు. విఠల్‌కు ఏమీ ఉత్సాహకరంగా లేదు. ఇంటికెళ్ళాడు.

నడవలో తల్లి తన రెండోకూతురి పిల్లని ఒళ్ళోపెట్టుకుని ఏదో తినిపిస్తున్నది. మనిషి మామూలుగానే ఉంది. జబ్బేమీ ఉన్నట్టు కనపడలేదు.

“అమ్మా, నీ జబ్బెట్లా ఉంది?” అని తల్లినడిగాడు విఠల్.

"ఏంజబ్బురా?....అదప్పుడే పోయింది. వచ్చావేం?" అన్నది తల్లి.

విఠల్‌కు ఏదో అర్థంగాని బాధ కలిగింది.

"వారంరోజులే శలవు తీసుకున్నా" అన్నాడు విఠల్, యింతేనా. అని తల్లి అంటుందేమోనని.

"అట్లాగా?" అన్నది తల్లి. "అట్లా అయితే నీకు కావలసినవన్నీ చేయించుకు తిను. అక్కడి తిండి ఏట్లా ఉంటుందో!"

"తిండిమాట అడక్కు! చాలా అసహ్యం," అన్నాడు విఠల్.

తల్లి కొడుక్కేసి జాలిగా చూసింది. కొడుక్కు కొంత ఉపశాంతి కలిగింది.

ఇంతలో పెద్దన్న వచ్చాడు. తమ్ముణ్ణి చూడగానే,"అయిపోయింది నౌకరీ?" అన్నాడు చాలా నిరాశ కనబరుస్తూ, "నేనసలు వెళ్ళొద్దనే అన్నాను."

"శలవు తీసుకొచ్చా. వెళ్ళితే ఏం నష్టమయిందీ? దాదాపు యెనభైరూపాయల అప్పు తీరిందా. లేదా?" అన్నాడు విఠల్. తాను డబ్బు పంపిన సంగతి వాళ్ళెవ్వరూ స్మరించేటట్టు లేరు.

"ఇట్లా తీరే అప్పా అదీ?" అంటూ అన్న లోపలికి వెళ్ళాడు.

"ఏమిటమ్మా? నే పంపిన డబ్బుతో బాకీ తీర్చలేదా?" అన్నాడు. విఠల్ తల్లితో.

తల్లి పెద్దగానవ్వి. "తీరుద్దామనే అనుకున్నాంగాని, ఏదో ఓ ఖర్చు వచ్చింది. నువు పెద్దవాడివై సంపాదిస్తున్నావుగా? తీర కేం జేస్తుందిలే?" అన్నది, చాలా ధైర్యంగా.

"ఒక్క రూపాయికూడా బాకీ కింద చెల్లుపెట్టలేదా?" అన్నాడు, విఠల్ ఆశ్చర్యంతో.

"ఇంకా లేదు." అన్నది తల్లి నిబ్బరంగా.

"నే పంపినదంతా ఏమయినట్టు?" అన్నాడు విఠల్ చిరాకుతో.

"నేను పారేశానుట్రా? నువు మొదటిసారి పంపించినప్పుడు మీ మామా వాళ్ళిక్కడే ఉన్నారు. దాని కూతురు చేతులు బొత్తిగా బోసిగా ఉంటే, ఇంకా రెండు రూపాయలువేసి చేతుల కేవో చేయించా. పెద్దకూతురంటే పడిచస్తుందంటారని గౌరి కూతురికూ్కడా రెండోనెల్లో ఏదో చేయించా. ఆడపిల్లలకే పెడుతుందంటారని ఇంట్లో పిల్లలకి అవీ ఇవీ కొన్నా. పైకం నాపేర పంపించావు కనక కాస్త నా పెద్దరికానికి తగ్గట్టు చేశామరి, బాకీ తీర్చమని నువ్వేమన్నా రాశావా?" అన్నది తల్లి కొంచెం దెప్పుగా.

విఠల్‌కు చాలా ఆశాభంగం కలిగింది. చూస్తున్నకొద్దీ తన వాళ్ళంతా వొట్టి ఆశపాతకులుగాను, దోపిడిగాళ్ళుగానూ, ఇతరుల కష్టసుఖాలు తెలుసుకోలేనివాళ్ళుగానూ కనిపించారు. తనను ఆరునెల్ల తరువాత చూసి ఒక్క ప్రాణి అయినా నిజంగా సంతోషించలేదు. అందరూ కలిసి సంపాదించినంత తాను ఒక్కడూ సంపాదిస్తే

ఒక్కరు మెచ్చుకోలేదు. తాను చమటోడ్చి, గడ్డితిని సంపాదించిన డబ్బు వెనకా ముందూ చూడకుండా అలాములు, పలాములు చేశారు.

విఠల్ తన ఫ్యాక్టరీని జ్ఞాపకం తెచ్చుకున్నాడు. ఒక్క కూలివాణ్ణి తీసినందుకు ఫ్యాక్టరీలోవున్న కూలీలంతా బయటికి నడిచారే! వాళ్ళు మనుషులు వీళ్ళు? తనమీద 'చా చా' కున్న అభిమానంలో నూరోవంతు ఇంటో వాళ్ళందరికీ కలిపినా ఉన్నదా?

"వీళ్ళనని లాభంలేదు. ఇక్కడ జీవితమే ఇంత. నేనూ ఇటువంటివాణ్ణేగా—ఆరు నెల్ల కిందటిదాకా! ఇక్కడ ఉండి లాభంలేదు"

మర్నాడే విఠల్ పట్టణానికి ప్రయాణమైనాడు.

"అప్పుడేనా?" అన్నారందరూ. కాని వాళ్ళకు తాను నిజంగా ఉండిపోవాలని ఉన్నట్టు విఠల్‌కు తోచలేదు.

"కాదు. వెళ్ళాలి! రోజుకు రూపాయిన్నర నిష్కారణంగా పోతుంది.... అమ్మకు జబ్బంటే వచ్చాగాని రాకనే పోదును" అన్నాడు.

"అట్లా అయితే వెళ్ళు, పాపం!" అన్నా రందరూ.

విఠల్ ఈసారి నిజమైన పారిశ్రామిక కార్మికుడుగా పట్నం ప్రవేశించాడు. పట్నం అతన్ని తన గర్భంలో దాచుకున్నది. అతని దగ్గర్నుంచి తల్లికి మళ్ళీ ఒక్క ఎర్ర ఏగానీకూడా మనియార్డరు ద్వారా చేరలేదు.

—ముద్రణ : ఆంధ్రజ్యోతి, ఆగస్టు, 1960